

Republika e Kosovës
Republika Kosova – Republic of Kosovo

*Agjencia e Kosovës për Akreditim
Agencija Kosova za Akreditaciju
Kosovo Accreditation Agency*

STANJE VISOKOG OBRAZOVANJA NA KOSOVU

izazovi i dostignuća tokom 2020, uticaj
pandemije i preporuke za unapređenje kvaliteta
u ovom sektoru

STANJE VISOKOG OBRAZOVANJA NA KOSOVU

izazovi i dostignuća tokom 2020, uticaj
pandemije i preporuke za unapređenje
kvaliteta u ovom sektoru

Podržan od:

Qaint

Dizajn:

Envinion

Prof. assoc. PhD. Ferdije Zhushi Etemi

Vaj izveštaj je podržan projektom Kvalitet, odgovornost, integritet i transparentnost u visokom obrazovanju (QAIN na engleskom).

Projekat QAIN finansira Austrijska razvojna agencija (ADA), uz doprinos Ministarstva obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI), a sprovodi ga konzorcijum KEC, ORCA i ZSI.

SADRŽAJ

1. STRUKTURA VISOKOG OBRAZOVANJA NA KOSOVU	8
2. KOSOVSKA AGENCIJA ZA AKREDITACIJU (KAA)	10
3. OSIGURANJE KVALITETA U INSTITUCIJAMA VISOKOG OBRAZOVANJA	13
4. VISOKO OBRAZOVANJE NA KOSOVU 2020. GODINE.....	15
5. VISOKO OBRAZOVANJE NA KOSOVU 2020. GODINE.....	24

Obrazovanje nije priprema za život;
obrazovanje je sam život.

[John Dewey]

SKRAĆENICE

KAA	Kosovska agencija za akreditaciju
KAS	Kosovska agencija za statistiku
ECTS	European Credit Transferring System
ENQA	Evropska mreža za osiguranje kvaliteta
EQAR	Evropski registar za osiguranje kvaliteta
ESG	Evropski standardi i vodič za osiguranje kvaliteta
EHEA	Evropski prostor za visoko obrazovanje
IVO	Institucija visokog obrazovanja
DSK	Državni savet za kvalitet
NOK	Nacionalni okvir za kvalifikacije
MONTI	Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija
SPOK	Strateški plan za obrazovanje na Kosovu 2017-2021
IT	Informaciona tehnologija
AU	Administrativno uputstvo

1. STRUKTURA VISOKOG OBRAZOVANJA NA KOSOVU

Visoko obrazovanje predstavlja najviši stepen obrazovanja. Stoga je njegova uloga da promoviše razvoj znanja, kritičkog mišljenja, istraživanja i inovacija kroz koje priprema eksperte i profesionalce u relevantnim oblastima, ali i dostojne građane, odgovorne za ekonomski, društveni i kulturni razvoj zemlje. Za uređivanje i razvoj visokog obrazovanja u Republici Kosovo odgovorno je Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI).

U zakonodavnom aspektu, visoko obrazovanje na Kosovu regulisano je Zakonom o visokom obrazovanju (br. 04/L-037, od datuma 31.08.2011) ¹. Prema članu 4. ovog zakona, visoko obrazovanje ima za cilj:

- stvaranje, razvoj, zaštita i prenos znanja kroz nastavu i istraživanje;
- pripremu studenata za dalje studije, stručnu praksu i doživotno učenje, kroz sticanje i razvoj dubinskog/detaljnog znanja i kompetencija na visokom nivou;
- Pružanje mogućnosti za sve stanovnike Kosova koji su u mogućnosti da imaju koristi od ovog obrazovanja i da doprinesu svom društvu i zemlji tokom svog života.

¹ . Zakon o visokom obrazovanju <https://www.masht.rks-gov.net/uploads/2015/06/2-lijii-per-arsimin-e-larte.pdf>

Kosovo primenjuje sistem visokog obrazovanja u skladu sa Bolonjskim procesom ², koji je uveden u Evropi 1999. godine i pritom je uticao na stvaranje Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA). Ovaj proces je doneo duboke reforme u sistemima visokog obrazovanja širom Evrope i kao takav je prihvaćen od strane Kosova 2001. godine. Prema bolonjskom modelu, visoko obrazovanje na Kosovu nudi se na 3 nivoa:

- 1** Prvi nivo - 3-4 godine studija koje završavaju sa 180, odnosno 240 ECTS. Na kraju studija stiže se diploma završenih osnovnih studija (ne engleskom bachelor).
- 2** Drugi nivo studija - nakon završenih osnovnih studija, traje 1 do 2 godine studija, a završava se sa 60, odnosno 120 ECTS. Na kraju studija stiže se diploma/zvanje master.
- 3** Treći nivo - doktorski studijski programi nezavisnog akademskog i istraživačko/naučnog karaktera, nakon završetka prva dva nivoa na kojima je akumulirano 300 ECTS. Ove studije traju najmanje tri godine i završavaju se sticanjem zvanja doktoranta (PhD) ili doktora nauka (Dr. Sc.).

Takođe, kvalifikacijom visokog obrazovanja može se smatrati bilo koje drugo obrazovanje nakon srednje škole na nivoima 5, 6, 7 i 8 iz Evropskog okvira za kvalifikacije (EOK) za celo životno učenje, za koje se mogu deljivati bodovi (ECTS).

U Nacionalnom okviru kvalifikacija (NOK) ³ nivoi visokog obrazovanja obuhvataju nivoe 5, 6, 7 i 8.

² Deklaracija iz Bolonje od 19 juna http://www.magna-charta.org/resources/files/BOLOGNA_DECLARATION.pdf

³ https://akkks.rks-gov.net/uploads/korniza_kombetare_e_kualifikimeve.pdf

2. KOSOVSKA AGENCIJA ZA AKREDITACIJU (KAA)

Kosovska agencija za akreditaciju (KAA) je nezavisna, javna agencija koja akredituje i produžava akreditaciju za javne i privatne institucije visokog obrazovanja na Kosovu. KAA je osnovano od strane Ministarstva obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI) 2008. godine u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju br. 2003/14. Pravni osnov za funkcionisanje Kosovske agencije za akreditaciju (KAA) su Zakon o visokom obrazovanju na Kosovu (br. 04/L-037, od 31. avgusta 2011. godine) i Administrativno uputstvo o akreditaciji visokoškolskih ustanova u Republici Kosovo (br. 15/2018).

KAA obuhvata svoje administrativne strukture, na čijem je čelu direktor KAA, i Državnog saveta za kvalitet (DSK), koje je upravljačko telo i telo za donošenje odluka. Administrativna struktura KAA trenutno obuhvata direktora i osam službenika. Osim Zakona o visokom obrazovanju, MONTI je izradilo i posebno Administrativno uputstvo o kriterijumima i procedurama za izbor članova DSK-a (br. 05/2018, od 15.03.2018.), dok se rad DSK-a zasniva na Uredbi o radu Državnog saveta za kvalitet (br. 621/18D, od dana 12.06.2018).

Situacija izazvana pandemijom COVID-19 takođe je uticala na promenu i reorganizaciju rada KAA u skladu sa okolnostima i preporukama Vlade Kosova za borbu protiv i sprečavanje širenja pandemije COVID-19. Na osnovu ovih okolnosti, DSK je na sastanku održanom 19. aprila 2020. godine odlučio da Kosovska akreditaciona agencija (KAA) sprovede proces akreditacije na daljinu (sa distance). Konačnu odluku o dozvoli organizacije procesa akreditacije na daljinu odobrila je bivša Ministarka obrazovanja

Hykmete Bajrami. (Ref: 35/018 Datum: 07.05.2020). Ova odluka reguliše postupke spoljnog ocenjivanja od strane međunarodnih ocenjivača putem video konferencija, u periodu u kome su na snazi mere koje primenjuje Vlada Republike Kosovo prema stavu 1.2 odluke br. 01/07 od 11.03.2020. , u cilju upravljanja vanrednim okolnostima koje su nastale zbog uticaja pandemije COVID -19.

KAA je u početku započela sa udaljenom organizacijom institucionalne akreditacije institucija visokog obrazovanja, koja je razvijena pregledom najboljih praksi akreditacije u regionu i u Evropi tokom vanredne situacije pandemije. Nakon uspešnog završetka procene udaljenosti na institucionalnom nivou, u drugoj fazi procesa, od jula 2020. nadalje, KAA je nastavila sa evaluacijom studijskih programa iz oblasti medicine, ekonomije i prava.

U 2020, KAA je sprovedla institucionalnu evaluaciju 14 institucija visokog obrazovanja, od kojih su 5 bili javni univerziteti, dok je 9 od njih bili privatni fakulteti. Od ukupno 14 vrednovanih institucija, na osnovu preporuka međunarodnih eksperata, 6 od ovih institucija je ponovo akreditovano, dok je 8 drugih odbijeno za institucionalnu ponovnu akreditaciju. U procesu vrednovanja studijskih programa, KAA je ocenila 29 programa iz gore navedenih oblasti.

Uspešna primena procesa akreditacije tokom perioda pandemije COVID-19 predstavlja dostignuće za KAA jer se ovaj proces zasnivao na evropskim najboljim praksama za procenu sa udaljenosti i takođe je omogućio nastavak periodičnog vrednovanja institucija i programa. Pored uspešne implementacije spoljne procene na daljinu, tokom 2020. došlo je do intenziviranja aktivnosti KAA koje su rezultirale izradom važnih dokumenata, kao što su:

- Strateški plan KAA;
- Standardi za vrednovanje doktorskih programa;
- Priručnik za spoljne eksperte.

Još jedna važna aktivnost u 2020. je bila i funkcionisanje Komisije za žalbe.

Međutim, izazovi sa kojima se KAA suočava u svom uspešnom delovanju i funkcionisanju su:

- tendencija političkog uplitanja u KAA i kršenje njene nezavisnosti;
- neusvajanje Zakona o KAA;
- ispunjenje preporuka koje je dala ENQA u cilju ponovnog apliciranja i vraćanja KAA ovoj instituciji;
- jačanje ljudskih/kadrovskih kapaciteta KAA;
- obezbeđivanje više prostora za funkcionisanje KAA; i
- Uključivanje studenata u DSK i ekspertske timove.

3. OSIGURANJE KVALITETA U INSTI- TUCIJAMA VISOKOG OBRAZOVANJA

Osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja uključuje niz aktivnosti i procesa koji podrazumevaju uključivanje svih faktora i preuzimanje odgovornosti svakog od njih u postizanju zajedničkog cilja, stalnom poboljšanju kvaliteta. Odgovornost i poboljšanje dva su bitna pitanja za osiguranje kvaliteta koja bi trebala doprineti razvoju kulture kvaliteta koja bi ojačala opšte poverenje javnosti u institucijama visokog obrazovanja i kvalitet programa koje oni nude.

Postoji niz standarda za osiguranje kvaliteta visokoškolskih ustanova i njihovih programa koji su merljivi i koriste se kao pokazatelji za njihovu evaluaciju. Ministarska konferencija u Jerevanu ⁴ (2015) na kojoj su odobreni revidirani Evropski standardi i smernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ESG), još jednom je naglasila ulogu ovih standarda u razumevanju osiguranja kvaliteta u Evropskom prostoru za visoko obrazovanje (EHEA). Kvalitet nastave i učenja, uključujući okruženje za učenje i njegovu povezanost sa istraživanjem i inovacijama, u fokusu su ovih standarda.

Prema ESG-ima, odgovornost za osiguranje kvaliteta pada na same institucije visokog obrazovanja koje moraju osigurati da studenti, poslodavci i opšta javnost da ponude kvalitetne studije i usluge zajednici. Od osnivanja Kosovske agencije za akreditaciju (KAA), sve institucije visokog obrazo-

⁴ https://www.ehea.info/media/ehea.info/file/2015_Yerevan/72/7/European_Standards_and_Guidelines_for_Quality_Assurance_in_the_EHEA_2015_MC_613727.pdf

vanja osnovale su jedinice za unutrašnje osiguranje kvaliteta, koje takođe snose odgovornost za akreditaciju i ponovnu akreditaciju programa koje nude. Međutim, jedinice za osiguranje kvaliteta na institucijama visokog obrazovanja moraju se kontinuirano razvijati kako bi se postigla što zadovoljavajuća implementacija i promocija standarda kvaliteta. Formalno osnivanje jedinica za osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja na Kosovu, kao i razvoj propisa za osiguranje kvaliteta mogu se smatrati dostignućem u tom pogledu. Periodično vrednovanje institucija visokog obrazovanja od strane KAA omogućava procenu nivoa ispunjenosti standarda kvaliteta u visokoškolskim ustanovama, u kom slučaju na videlo izlazi efikasnost jedinica za osiguranje kvaliteta.

Međutim, sa tim u vezi ostaju mnogi izazovi, među kojima izdvajamo: obuku jedinica za osiguranje kvaliteta za priznavanje ESG-a (Evropski standardi i smernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju), povećanje uključenosti osoblja i studenata u procese osiguranja kvaliteta, transparentnost institucija visokog obrazovanja za rezultate osiguranja kvaliteta, transparentnost institucija visokog obrazovanja za rezultate procesa akreditacije, odnosno objavljivanje izveštaja o proceni od strane KAA radi informisanja studenata itd.

Da bi se postigla zadovoljavajuća efikasnost jedinica za osiguranje kvaliteta, koje bi trebalo da unaprede razvojne procese institucija visokog obrazovanja, preporučuje se da Kosovska agencija za akreditaciju (KAA) kontinuirano organizuje konferencije i seminare o relevantnim temama, gde će biti uključene sve institucije visokog obrazovanja. Kroz ove aktivnosti KAA će moći da identifikuje poteškoće IVO u ispunjavanju odobrenih standarda KAA. Drugi način stručnog usavršavanja osoblja jedinica za osiguranje kvaliteta je međunarodna saradnja sa Institucijama visokog obrazovanja iz evropskih zemalja sa razvijenom tradicijom i kulturom u osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju.

4. VISOKO OBRAZOVANJE NA KOSOVU 2020. GODINE

Visoko obrazovanje 2020. godine pruža 9 javnih institucija i 22 privatne institucije. Od 9 javnih ustanova, 6 od njih su univerziteti, 1 je Univerzitet primenjenih nauka, 1 fakultet i 1 akademija. Univerzitet u Mitrovici nije uključen u opseg javnih visokoškolskih ustanova, jer trenutno ne funkcioniše u skladu sa zakonima na snazi u Republici Kosovo.

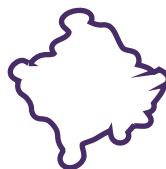
Broj privatnih IVO u 2020. se promenio, sa 22 na 14, jer 8 privatnih fakulteta nije uspelo da se ponovo akredituje na institucionalnom nivou, pa su izgubili pravo na upis novih studenata tokom akademske 2020/21. godine.

Ovaj broj IVO koje nude visokoškolske kvalifikacije nesumnjivo je veoma veliki u poređenju sa brojem stanovnika na Kosovu. Cilj političke klase da poveća uključivanje u visoko obrazovanje nakon 2000. godine doveo je do proširenja privatnih IVO na Kosovu. Kasnije se ovaj fenomen dogodio u javnom sektoru, u kojem se broj univerziteta povećao sa jednog koliko je bio do 2010. godine, na sedam njih koji trenutno funkcionišu. Povećanje broja IVO na Kosovu povećalo je uključivanje mladih ljudi od 18-22 godine u ovaj sektor i učinilo je da Kosovo danas ima uključenost u visokom obrazovanju za oko 73%, što je takođe najveća uključenost u Evropi.

U 2019. godini broj studenata u visokom obrazovanju dostigao je brojku od

122,000
STUDENATA

stavljajući
Kosovo na vrh
evropskih zemalja

SA 6.669 STUDENATA NA 100.000 STANOVNIKA

Sa druge strane, stopa diplomiranja studenata u odnosu na broj upisanih je prilično mala. Prema podacima Kosovske agencije za statistiku ⁵, u akademskoj 2019/2020. godini ukupan broj studenata na javnim institucijama visokog obrazovanja bio je 59.934, dok je na privatnim IVO bilo prijavljeno 14.787 studenata. Pošto nedostaju brojke za neke privatne fakultete, konačan broj studenata u privatnom sektoru ne može se smatrati tačnim.

Nesumnjivo je da je ovo povećanje i ova masovnost negativno uticala na kvalitet visokog obrazovanja s obzirom na mali broj kvalifikovanog akademskog osoblja, nedostatak naučnoistraživačkih kapaciteta u zemlji i sposobnost tržišta rada da apsorbuje diplomirane studente. Strateški plan obrazovanja na Kosovu 2017-2021, (SPOK) ⁶ koji je izradio MONTI, ima kao strateški cilj visoko obrazovanje i kao ključni prioritet u ovoj oblasti postavio je poboljšanje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja.

Postojeći podaci o procentu studenata koji studiraju na javnim i privatnim IVO ⁷ na Kosovu pokazuju da oko 52,1% studenata pohađa studije društvenih nauka - biznis i pravo, 12,3% tehničkih nauka - inženjerstvo, 9,7% humanističkih i umetničkih nauka, 7,1% medicinskih nauka, 6,8% pohađa

5 Statistika obrazovanja 2019/20 https://masht.rks-gov.net/uploads/2020/07/statistikat-e-arsimit-2019-2020_1.pdf

6 . https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/20161006-psak-2017-2021_1.pdf

7 https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/20161006-psak-2017-2021_1.pdf

studije obrazovanja, 6,7% prirodnih nauka, matematike i računarstva, 2% poljoprivrede i veterine i još 3% usluga.

Ovi podaci govore o nedostatku koordinacije i planiranja razvoja visokog obrazovanja sa potrebama tržišta u zemlji. Budući da trenutno ne postoji odgovarajuća analiza potreba tržišta rada za stručnim osobljem u određenim oblastima visokog obrazovanja, teško je planirati razvoj novih programa u skladu sa zahtevima tržišta.

Na osnovu trenutne situacije, može se zaključiti da je razvoj ovog standarda još u početnoj fazi i da je potrebno mnogo napora od svih strana (MONTI, druga relevantna ministarstva, institucije visokog obrazovanja, poslodavci) da se uspostavi veza između kvalifikacija i zahteva sa tržišta rada u zemlji.

Iako postoje neke inicijative u ovoj oblasti, kao što je osnivanje odbora poslodavaca u nekim IVO, još uvek postoje izazovi kojima se treba pozabaviti, kao što su:

- Ozbiljan pristup i posvećenost odgovornih strana da dovedu do promena;
- Temeljna i stručna analiza državnih institucija o potrebama tržišta rada u zemlji;
- Spremnost kompanija/poslodavaca na saradnju;
- Spremnost IVO da povremeno razmatraju postojeće programe i menjaju ih u skladu sa potrebama tržišta;
- Dizajniranje i planiranje novih studijskih programa koji promovišu otvaranje novih radnih mesta.

Da bi se unele promene i napredak u ovom aspektu, preporučuje se da MONTI preuzme odgovornost za postavljanje prioriternih oblasti visokog obrazovanja i postavljanje studentskih kvota za oblasti studija, a zatim promoviše uključivanje stažiranja u studijske programe, kao i dodeljivanje ECTS bodova za stažiranje, kako bi se osiguralo zapošljavanje diplomaca u kom

panijama u kojima obavljaju praksu, motivisalo osnivanje institucija visokog obrazovanja primenjenih nauka koje će biti direktno povezane sa industrijom, itd.

Što se tiče studijskih programa, prema podacima Kosovske agencije za akreditaciju (KAA), 2020. godine, 234 studijska programa ponudile su javne IVO (na osnovnim, master i doktorskim studijama (samo na Univerzitetu u Prištini), dok privatne IVO imaju ponuđenih 128 akreditovanih programa na osnovnom i master nivou. Uprkos niskom i sporom ekonomskom razvoju zemlje, analiza tržišta rada je neophodna pre nego što se razvijaju novi studijski programi na institucijama visokog obrazovanja.

Tabela 1. Broj akreditovanih programa u javnim institucijama visokog obrazovanja na Kosovu

Br.	Institucija		Broj akreditovanih programa za 2020
1	Univerzitet u Prištini „Hasan Prishtina“		156
2	Univerzitet u Prizrenu „Ukshin Hoti“		20
3	Univerzitet u Peći „Haxhi Zeka“		14
4	Univerzitet u Mitrovici „Isa Boletini“		20
5	Univerzitet u Gnjilanu „Kadri Zeka“		10
6	Univerzitet u Đakovici „Fehmi Agani“		3
7	Univerzitet primenjenih nauka u Uroševcu		9
8	Fakultet islamskih studija		2
9	Akademija za javnu bezbednost		1
Ukupno			234

Tabela 2. Broj privatnih IVO akreditovanih na Kosovu, u 2020. godini

Br.	Institucija		Broj akreditovanih programa za 2020
1	Koledž AAB		48
2	Koledž UBT		39
3	Koledž Rezonanca		8
4	Koledž Heimerer		6
5	Koledž Universum		6
6	Koledž Riinvest		5
7	Koledž Dardania		4
8	Akademija Evolucion		4
9	Koledž IBCM		4
10	Koledž AUK		3
11	Koledž ESLG		1
Ukupno			128

Što se tiče akademskog osoblja, broj i kvalifikacija akademskog osoblja angažovanog na IVO predstavlja važan kriterijum kvaliteta. Prema podacima KAS-a, na institucijama visokog obrazovanja u akademskoj godini 2019/20 broj akademskog osoblja sa punim radnim vremenom bio je 1297, a pored toga bilo je 761 angažovanih kao osoblje i 44 osoblja iz inostranstva. Na privatnim fakultetima ove akademske godine broj redovnog akademskog osoblja bio je 668, a angažovanih je 293. U poređenju sa velikim brojem studenata širom zemlje, ovaj broj akademskog osoblja je izuzetno nizak

i govori sam za sebe zbog izrazitog nedostatka vladinih politika i razvojnih planova u institucijama visokog obrazovanja na Kosovu za razvoj akademskog osoblja.

Povećanje broja IVO u zemlji takođe je povećalo potražnju za akademskim osobljem sa zvanjem doktora, posebno zbog činjenice da KAA zahteva najmanje tri profesora sa zvanjem doktora za svaki vrednovani program osnovnih studija i dva profesora sa zvanjem doktora za svaki master program. Kao rezultat malog broja akademskog osoblja u zemlji, ovaj zahtev KAA izazvao je povećanje konkurencije između institucija visokog obrazovanja u obezbeđivanju odgovarajućeg osoblja, a istovremeno je izazvao devalvaciju vrednosti akademskih diploma i zvanja, koja nisu uvek nosila kvalitetu sa sobom. Na ovu disproporciju između broja IVO i akademskog osoblja uticalo je otvaranje novih javnih univerziteta, koji su počeli da rade sa pozajmljenim osobljem Univerziteta u Prištini, ali i danas, nakon nekoliko godina aktivnosti, razvoj sopstvenih kapaciteta sa osobljem ide sporo i sa poteškoćama. Većina IVO u zemlji nema planove za razvoj osoblja, sa kojima bi mogli planirati broj akademskog osoblja za period od nekoliko godina. Izazov takođe ostaje povećanje broja akademskog osoblja na IVO kako bi se poboljšao odnos osoblja i studenata, koji je trenutno daleko od evropskih standarda.

U smislu naučnog istraživanja, obrazovanje i razvoj istraživanja su dve glavne misije IVO, pa Evropski standardi i smernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ESG) predlažu da se naučna istraživanja uključe u vrednovanje IVO, zajedno sa svim ostalim aktivnostima. Na Kosovu, naučnoistraživačka delatnost na nacionalnom nivou u zakonodavnom aspektu regulisana je Zakonom o visokom obrazovanju i Zakonom o naučnoistraživačkoj delatnosti. Osim ova dva osnovna akta, IVO regulišu svoju naučnu delatnost kroz Statut i druge interne propise. Istraživačko-naučna delatnost IVO deo je strateških razvojnih planova institucija visokog obrazovanja, pa su univerziteti koji u svojoj misiji imaju i naučnu delatnost izradili strategije naučnoistraživačkog rada za određene vremenske periode. Akademski zajednica u svakoj IVO odgovorna je za razvoj etičkih kriterijuma u istraživanju kako bi se zajamčio kvalitet naučnog istraživanja, kao i sprečila moguća kršenja akademskog integriteta.

MONTI je takođe izradilo Administrativno uputstvo 01/2018 o principima priznavanja međunarodnih platformi i časopisa sa recenzijom, koje ima za cilj da promoviše naučne publikacije u međunarodnim recenziranim naučnim časopisima na određenim platformama. Uprkos ovoj inicijativi, treba napomenuti da neke od platformi koje je MONTI predložio u ovom AU ne osiguravaju odgovarajući kvalitet naučnih radova koje objavljuje akademsko osoblje u IVO na Kosovu.

Iako je došlo do povećanja broja naučnih radova objavljenih u indeksiranim časopisima Web of Science i Scopus na Univerzitetu u Prištini, kao najvećoj obrazovnoj ustanovi u zemlji, istraživačka dostignuća u visokom obrazovanju i dalje su prilično skromna i ne mogu se takmičiti sa evropskim zemljama. Broj naučnih publikacija za akademsko osoblje na većini institucija visokog obrazovanja je mali, a ima čak i profesora koji nisu objavili nijedan rad. Trenutno finansiranje naučnih istraživanja ne motiviše akademsko osoblje IVO da promovišu razvoj nauke. Takođe, neophodna laboratorijska infrastruktura za sprovođenje naučnih istraživanja je ograničena i daleko od odgovarajućih standarda.

Ulaganje u razvoj neophodne laboratorijske infrastrukture i razvoj ljudskih kapaciteta za bavljenje naučnim istraživanjem najbolji je način za povećanje naučnoistraživačke aktivnosti na institucijama visokog obrazovanja. MONTI podržava naučni rad IVO finansiranjem malih naučnih projekata na kojima se prijavljuje akademsko osoblje. Predloge projekata vrednuje Naučni savet ministarstva koji se sastoji od 7 članova. Međutim, finansiranje naučnog rada nije značajno i nema uticaja na povećanje naučnog rezultata zemlje. Zbog toga se preporučuje da MONTI poveća podršku novom akademskom osoblju univerziteta i koledža u razvoju istraživačkog znanja i veština tako što će omogućiti boravak na prestižnim evropskim i svetskim univerzitetima, omogućiti im učešće u akademskoj mobilnosti ili ih finansirati na doktorskim ili post-doktorskim studije na univerzitetima sa visokim dostignućima u nauci.

Odgovarajuća, kvalitetna i sigurna infrastruktura u institucijama visokog obrazovanja preduslov je za stvaranje okruženja za učenje koje će studentima omogućiti postizanje planiranih ishoda učenja. U ovoj sredini treba obezbediti jednak pristup svim učenicima, bez obzira na različite nivoe

“Povećanje broja IVO u zemlji takođe je povećalo potražnju za akademskim osobljem sa zvanjem doktora, posebno zbog činjenice da KAA zahteva najmanje tri profesora sa zvanjem doktora za svaki vrednovani program osnovnih studija i dva profesora sa zvanjem doktora za svaki master program. Kao rezultat malog broja akademskog osoblja u zemlji, ovaj zahtev KAA izazvao je povećanje konkurencije između institucija visokog obrazovanja u obezbeđivanju odgovarajućeg osoblja, a istovremeno je izazvao devalvaciju vrednosti akademskih diploma i zvanja, koja nisu uvek nosila kvalitetu sa sobom.”

prethodne pripreme. Konkretno, IVO treba da obezbede siguran pristup fizičkim prostorijama ustanove osobama sa ograničenim sposobnostima.

U slučaju učenja na daljinu/virtuelnog učenja, kao što je to bio slučaj u vreme vanrednih mera za sprečavanje širenja pandemije COVID-19, IVO koje trenutno rade u zemlji omogućile su svojim studentima pristup drugačijem okruženju za učenje, digitalno okruženje za učenje kroz razne elektronske platforme. Međutim, ostaje izazov koliko su studenti bili zaštićeni u smislu privatnosti tokom digitalne komunikacije putem interneta, jer IVO moraju osigurati zaštitu podataka i sve druge potrebne mere.

U institucijama visokog obrazovanja na Kosovu okruženje za učenje su fizički objekti: učionice, negde sa veoma skromnom, a ponekad i naprednijom opremom, laboratorije, fakultetske/univerzitetske biblioteke i objekti izvan IVO koje koriste studenti, kao što je Nacionalna biblioteka Kosova. Što se tiče opremljenosti literaturom iz koje studenti mogu učiti, broj odgovarajućih udžbenika za programe koji se nude na IVO varira od institucije do institucije. Obezbeđivanje udžbenika koji se koriste na predavanjima ostaje izazov, jer univerziteti ne izdvajaju sredstva za kupovinu knjiga. Ovo takođe utiče na to da neki nastavnici na IVO u oba sektora i danas koriste veoma zastarelu literaturu o ekonomskim i društvenim kretanjima, kao i zastarelu naučnu i tehnološku literaturu na globalnom nivou. Osim fizičke

literature, institucije visokog obrazovanja treba da omoguće studentima i elektronski pristup literaturi, što je veoma izazovan element širom zemlje.

Nastavna infrastruktura, učionice i laboratorije u javnom sektoru visokog obrazovanja u mnogim su slučajevima zastarele i ne održavaju se, što može dovesti do demotivacije studenata. Nedostatak tehničkog osoblja za održavanje laboratorijske opreme na univerzitetima doveo je do činjenice da često, zbog manjeg kvara, oprema ostaje van upotrebe. Nedavno su učinjeni napor da se bolje snabdeju laboratorije na javnim univerzitetima odgovarajućom opremom, ali je još uvek malo akreditovanih laboratorija u kojima se mogu sprovesti naprednija naučna istraživanja.

Tokom pandemije COVID-19 na Kosovu, postojao je značajan nedostatak stručnog osoblja i laboratorija opremljenih najsavremenijom naprednom opremom (PCR) za podršku Ministarstvu zdravlja u borbi protiv pandemije.

Budući da se finansiranje javnog visokog obrazovanja vrši iz državnog budžeta, ispunjenje mnogih zahteva visokih škola je veoma sporo, a ponekad čak i zanemareno. Preporučuje se da MONTI finansira IVO na osnovu oblasti koje nude, jer određene oblasti (medicina, prirodne nauke, inženjerstvo, informacione i prehrambene tehnologije, poljoprivreda i veterina, farmacija, umetnost itd.) zahtevaju skuplji prostor i opremu, u poređenju sa društvenim i humanim poljima.

5. ORGANIZOVANJE VISOKOG OBRAZOVANJA U VREME PANDEMIJE COVID-19

Godina 2020., bez ikakve sumnje, bila je godina promena nametnutih visokom obrazovanju svuda u svetu, ali i kod nas. Pandemija COVID-19, koja je pogodila svet i državu, primorala je Vladu Republike Kosovo da preduzme mere za ograničavanje slobodnog kretanja i potpuno zatvaranje zemlje u martu. Kako bi odgovorile na novonastale okolnosti, institucije visokog obrazovanja su brzo reagovalе i učinile sve potrebne napore da osiguraju kontinuitet nastavnog procesa.

Za veoma kratko vreme, sve IVO u zemlji odgovorile su na zahteve da se promeni način izvođenja nastave sa fizičkog prisustva u digitalnom formatu/obliku, odnosno na daljinu. Kratko vreme za promenu i zahtev da se nastavi brzo učenje nisu ostavili mogućnosti za pružanje obuke u vezi sa postavljanjem sadržaja kursa na digitalnu platformu, s obzirom na to da je iskustvo nastavnika u korišćenju IT-a bilo raznoliko. Međutim, postojeća IT infrastruktura u većini IVO bila je dovoljna da podrži organizaciju učenja na daljinu u uslovima pandemije.

Sa druge strane, očigledan izazov bio je opremiti studente tehnološkom opremom kod kuće. Iako je Kosovo poznato kao zemlja sa dobrom internet mrežom, gde se procenjuje da 76,6% stanovništva Kosova ima direktnog pristupa internet uslugama, pristup internetu velike brzine koji je omogućio jednostavno povezivanje sa digitalnim platformama i opremom sa tehnologijom bio je izazov s obzirom na društveno-ekonomsku situaciju u zemlji.

Kosovska agencija za akreditaciju (KAA) sprovela je dva procesa spoljne evaluacije kvaliteta institucija visokog obrazovanja tokom restriktivnih mera koje su uvedene zbog pandemije COVID-19 u skladu sa odlukom MONTI-a. Proces vrednovanja je sproveden na daljinu putem digitalnih platformi, dok je koordinacija osoblja KAA izvršena u fizičkoj formi. Format sastanaka između predstavnika IVO i međunarodnih eksperata za akreditaciju nije se promenio sa dnevnog reda fizičkih sastanaka i ni u kom slučaju dve godine zaredom nije prijavljena nikakva prepreka koja bi onemogućila proces vrednovanja. Tokom procesa vrednovanja u poslednje dve godine, međunarodni stručnjaci za akreditaciju bavili su se problemom pandemije COVID-19 i ocenili upravljanje nastavnim procesom, kao i sistem osiguranja kvaliteta čak i u uslovima pandemije. Na osnovu podataka prikupljenih tokom onlajn poseta, kao i na osnovu izveštaja o proceni, KAA može zaključiti da su institucije visokog obrazovanja uspešno uspele da izvrše brzu transformaciju učenja iz fizičkog u digitalni oblik i da prevaziđu tehničke prepreke. Međutim, tokom poseta nije postignuta značajnija procena u smislu praćenja procesa učenja, procene adekvatnosti korišćenja elektronskih platformi od strane studenata i osoblja, kao i suštinskih promena koje su IVO integrisale u cilju poboljšanja onlajn učenja, tokom procesa onlajn akreditacije. Stoga, da bi napravila analizu zasnovanu na dokazima o izazovima visokog obrazovanja na Kosovu u uslovima pandemije, KAA je sprovela elektronski upitnik sa predstavnicima institucija visokog obrazovanja. Na osnovu pripremljenog upitnika primljeni su odgovori iz 15 institucija visokog obrazovanja, koji su istakli glavne izazove koji se mogu sažeti na sledeći način:

- Brzo prilagođavanje nastave u elektronskom obliku i nedostatak dobrog znanja osoblja o upotrebi elektronskih platformi;
- Tehnički problemi vezani za pristup internetu studentima, nedostatak lične tehnološke opreme studenata, upravljanje mnogim onlajn sesijama istovremeno, priprema mnogih nastavnih materijala u kratkom roku itd.;
- Niska interaktivnost tokom predavanja i vežbi;

- Nedostatak predanosti i nisko učešće studenata na predavanjima;
- Poteškoće u izvođenju praktičnog rada i laboratorijskih vežbi;
- Izvođenje ocenjivanja studenata u onlajn formi;
- Ograničenja akademskog osoblja i studenata kada je u pitanju istraživački rad.

Uprkos vanrednoj situaciji izazvanoj pandemijom koja je obavezala sve institucije u zemlji da poštuju mere koje je najavio Nacionalni institut za javno zdravlje za sprečavanje širenja bolesti, IVO su mogle same da odluče kako će organizovati proces učenja, naučnog rada. Od 15 institucija koje su odgovorile na upitnik, 11 institucija je izjavilo da koristi platformu Google Meet, dok su ostale navele da su koristile druge platforme kao što su Zoom, Moodle, Coursera, Edx, itd. Od institucija koje su izjavile da su koristile Google Meet platformu, većina njih je izjavila da su je integrisale sa internim sistemom upravljanja procesom učenja. Što se tiče praćenja napretka procesa onlajn učenja i monitoringa njegove implementacije, većina institucija je izjavila da su rektor, prorektori za nastavu, dekani i Kancelarija za kvalitet kontinuirano pratili održavanje onlajn predavanja i vežbi putem generisanih izveštaji sa platformi koji su omogućili snimanje pristupa učenika virtuelnim učionicama, kao i vreme početka i završetka virtuelnih predavanja.

Stažiranje na evropskim univerzitetima pokazuje značajnu ulogu jedinica za osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja tokom pandemije COVID-19, koje igraju aktivnu ulogu u procesima strateškog razvoja institucija, razvoju procesa donošenja odluka i razvoju akademskog osoblja. Osiguranje kvaliteta programa učenja na daljinu, uključivanje studenata, briga o kvalitetu učenja i pružanje usluga studentima neke su od prioritetnih obaveza o kojima bi IVO trebale voditi računa pri organizaciji učenja u vanrednim uslovima uzrokovanim pandemijom COVID-19. Na pitanje da li su Kancelarije za osiguranje kvaliteta izvršile procenu onlajn učenja, 11 institucija je reklo da je sprovelo procenu onlajn učenja, dok 4

od njih nisu izvršile procenu. Samo u dva slučaja, institucije su navele da je izveštaj o evaluaciji onlajn učenja objavljen na institucionalnoj veb stranici, dok u svim ostalim slučajevima izveštaji nisu objavljeni i sačinjeni su samo za internu službu institucije. Na pitanje koji su glavni nalazi takvih procena ili izazovi na koje su prijavili osoblje i studenti, može se razumeti da studenti generalno nisu bili zadovoljni nastavom u elektronskoj formi. Neki od glavnih izazova koji su identifikovani tokom evaluacije onlajn nastave od strane IVO bili su prijavljeni tehnički problemi u vezi sa pristupom internetu i tehnologijom, nedostatak interaktivnosti tokom predavanja i vežbi između akademskog osoblja i studenata i poteškoće u izvođenju nastave iz praktičnih predmeta kao i praktičan rad učenika.

Tokom vanrednih mera izazvanih pandemijom COVID-19, svo akademsko osoblje IVO pokazalo je punu spremnost da prilagodi način predavanja iz fizičkog u digitalni format, bez obzira na prethodno znanje o upotrebi informacionih tehnologija. Međutim, ostaje izazov koliko je nastavna tehnika bila adekvatna ponuđenom sadržaju i prirodi kursa i koliko je bila razumljiva studentima. Na pitanje institucija u elektronskom upitniku da li su institucije organizovale bilo kakvu obuku za akademsko osoblje za onlajn učenje, većina institucija je izjavila da su obuke za osoblje održane, međutim samo mali deo njih je naveo da su te obuke bile fokusirane na metodologiji nastave. Većina institucija je odgovorila da su informatičke službe održale obuke za korišćenje elektronskih platformi i da su sačinjene smernice i video snimci sa uputstvima.

Od 15 odgovora primljenih od IVO

SAMO 4

INSTITUCIJE SU IZJAVILE DA SU ODRŽALE OBUKU ZA AKADEMSKO OSOBLJE U VEZI SA NASTAVNIM ASPEKTOM I METODOLOGIJOM NASTAVE.

Od pozitivnih odgovora, jedna institucija je navela da je obučila svo akademsko osoblje,,

jedna IVO izjavila je da je obučila

13
AKADEMSKOG
OSOBLJA

jedna IVO izjavila je da je obučila

75
AKADEMSKOG
OSOBLJA

a četvrta institucija nije navela broj obučenog osoblja.

Jedan aspekt kojem su institucije visokog obrazovanja, ali i državne institucije, posvećivale malo ili nimalo pažnje, jeste aspekt mentalnog zdravlja studenata. Trenutno ne postoji sveobuhvatna analiza efekata pandemije COVID-19 na visoko obrazovanje na Kosovu, koja bi istakla iskustva IVO tokom pandemije, poteškoće sa kojima se susreću akademsko osoblje i studenti kao i efekte koje je izazvala izolacija u društvenom i emocionalnom aspektu za studente. Međutim, Odeljenje za psihologiju Univerziteta u Prištini „Hasan Prishtina“ (Hyseni Duraku i Hoxha, 2020)⁸, sprovelo je studiju

⁸ https://ëëë.researchgate.net/publication/341654819_Ndikimi_i_COVID-19_ne_arsimin_e_larte_Studim_i_bashkev-eprimit_ne_mes_te_shendetit_mendor_te_studenteve_qendrimet_ndaj_te_mesuarit_online_aftesite_e_te_mesuarit_dhe_ndryshimet_ne_jeten_e_studenteve

o efektima pandemije COVID-19 na studente, koja je analizirala iskustva studenata tokom onlajn učenja. Većina studenata prijavila je umeren nivo opaženog stresa i blagu psihološku i somatsku anksioznost. Studenti su otkrili da im je uključivanje u onlajn nastavu omogućilo da odvrate pažnju od pandemije, dok im je emocionalna podrška nastavnika olakšala nošenje sa ovim periodom. Međutim, nedostatak pažnje i koncentracije, smanjena motivacija za pohađanje predavanja i učenja, ograničena dostupnost prostora kod kuće, odvratanje pažnje od porodice i preuzimanje više zadataka tokom zatvaranja bili su glavni izazovi sa kojima su se studenti suočili tokom onlajn nastave.

Osim procesa predavanja i učenja, pandemija je uticala i na intenzitet istraživačkih aktivnosti na institucijama visokog obrazovanja, uglavnom u saradnji na međunarodnim projektima sa evropskim univerzitetima i šire. Ranije planirani naučni skupovi i simpozijumi su obustavljeni što omogućava promociju naučnog rada akademskog osoblja sa Kosova, posebno mladih naučnika. Pandemija je uticala i na procese međunarodne saradnje zbog potpune obustave putovanja tokom 2020. godine. Ali, konsolidacijom organizacije visokoškolskih aktivnosti u digitalnom obliku, započela je organizacija konferencija i drugih sastanaka u ovom obliku koji su omogućili obnovu komunikacija između akademskog osoblja različitih zemalja i razmena iskustava u učenju na daljinu, kojoj su takođe prisustvovala i IVO sa Kosova.

Nakon završetka akademske 2019/2020 godine u digitalnom obliku, IVO koje nude programe u oblastima medicine, tehničkih nauka, prirodnih nauka i poljoprivrede, započele su novu akademsku 2020/21 godinu kombinovanom nastavom. To je realizovano strogo poštujući mere za držanje distance, stavljanje maski i upotrebu dezinfekcionih sredstava za ruke, praktično-eksperimentalni delovi časa i ispiti su organizovani u prostorijama odgovarajućih fakulteta.

Uprkos izazovima koji su pratili proces učenja koji se odvijao onlajn, institucije visokog obrazovanja su imale u vidu i njegove pozitivne aspekte.

Prednosti onlajn učenja prema odgovorima na upitnik uključuju:

- Očuvanje zdravlja društva u doba pandemije;
- Fleksibilnost u organizovanju rasporeda predavanja i vežbi;
- Efikasnije upravljanje vremenom jer nisu potrebna putovanja;
- Smanjenje troškova za studente;
- Mogućnost organizovanja predavanja sa stranim profesorima po niskim cenama;
- Unapređivanje tehnološkog znanja od strane osoblja i studenata.

